

8. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський облік, оподаткування і звітність: підруч. / Н.М. Ткаченко. – 5-те вид. – К.: Алтера, 2011. – С. 151.

9. Сук Л.К. Організація бухгалтерського обліку: [підручник] / Л.К. Сук, П.Л. Сук – К.: Каравела, 2009. – 624 с.

10. Височан О.С. Формування моделі активного контролю та її реалізація на ділянці обліку грошових коштів і їх еквівалентів // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 2. – С. 50–56.

11. Сопко В. Бухгалтерський облік: [навчальний

посібник] / В. Сопко.– [2 вид., перероб. і доп.] – К.: КНЕУ, 2010. – 500 с.

12. Гуцаленко Л.В. Внутрішньогосподарський контроль: навч. посіб. / Л.В. Гуцаленко, М.М. Коцупатрий, У.О. Марчук – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 496 с.

13. Заремба Є.М. Система внутрішнього контролю операцій з грошовими коштами / Є.М. Заремба // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки – 2012. – № 4 (62). – С. 89–92.

ГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

CASH PEYMENTS OF ENTERPRISE IN THE CONTEMPORARY ECONOMY

УДК 657.4

Гайдаржийська О.М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту

Національний авіаційний університет

Костюнік О.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту

Національний авіаційний університет

Вишнеvsька В.С.

студентка

Національний авіаційний університет

У статті розглядається готівка, як особлива категорія, яка завжди була найбільш актуальною в економічній думці, тому що в процесі грошового руху найбільшою мірою проявляються і реалізуються інтереси суб'єктів ринку. Кожен індивідуум реалізує свої потреби використовуючи гроші, тому грошова система і визначає взаємозв'язок між виробництвом, обміном, розподілом і споживанням.

Ключові слова: готівка, грошові кошти, розрахунки, каса, бухгалтерський облік, валюта.

В статье рассматривается наличные, как особая категория, которая всегда была наиболее актуальной в экономической мысли, так как в процессе денежного движения в наибольшей степени проявляются и реализуются интересы субъектов рынка.

Каждый индивидум реализует свои потребности используя деньги, поэтому денежная система и определяет взаимосвязь между производством, обменом, распределением и потреблением.

Ключевые слова: наличные, денежные средства, расчеты, касса, бухгалтерский учет, валюта.

In article said that money is a special category that has always been the top priority in economic thought, because in the process of money movement is most evident and sold interests of market actors. Each individual realizes their needs using money because the monetary system and defines the relationship between production, exchange, distribution and consumption.

Key words: cash, cash payments, settlement, ticket office, accounting, currency.

Постановка проблеми. Сучасний стан економіки України має свої особливості та відрізняється своєю нестабільністю, а також різкими спадами і це на пряму впливає на розрахунки, що проводяться в країні. Більша частина розрахунків по виконанню зобов'язань здійснюється через установи банку безготівковим шляхом, які практично не мають обмежень. А ось розрахунки готівкою між підприємствами, організаціями, установами та підприємствами дозволяється здійснювати лише з дотриманням діючих обмежень. Саме тому особливо актуальними залишаються питання щодо розгляду стану готівкових розрахунків в сучасних умовах господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання готівкових розрахунків підприємств в сучасних умовах розглядали такі вчені: Бублик Є.О., Черкасова С.О., Макконнелл К., Брю С., Сміт А., Мочерний С.В., Осавул А.І., Височан О.К., Головка Т.В. Самарченко О., Демченко Н.П., Хомюк А. та інші.

Постановка завдання. Розглянути та проаналізувати стан готівкових розрахунків в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Підприємства, які мають поточні рахунки в банках, здійснюють розрахунки за грошовими зобов'язаннями, що виникають у процесі господарських відносин, переважно в безготівковій формі. Водночас без готівкових грошових розрахунків їм не обійтися. Реалізація товарів (робіт, послуг) населенню, виплата заробітної плати, здійснення витрат на відрядження – усе це передбачає використання готівки.

Поняття «готівка» є досить багатограним, тому його розглядали різні вчені, що наведено в таблиці 1.

Готівкові кошти змінюються в міру розвитку втілених у них суспільних відносин. Суспільний характер грошей є однією з найхарактерніших їхніх ознак, яка визначає їх як самостійну економічну категорію.

Функції грошей:

- міра вартості;
- засіб платежу;
- засіб обігу;
- засіб нагромадження;
- світові гроші.

Відповідно до мети ведення бухгалтерського обліку, грошові кошти – це готівка, кошти на рахунках у банках, інші грошові кошти (у національній та іноземній валютах) [3].

Платежі готівкою підприємств, підприємців і фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги) і за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна, називаються готівковими розрахунками.

Згідно з Положенням № 637 під готівковими розрахунками слід розуміти платежі готівкою підприємств та фізичних осіб за реалізовану продукцію, а також за операціями, що безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна [1].

Як бачимо, готівкові розрахунки передбачають розрахунки не лише за реалізовану продукцію, а й за позареалізаційними операціями. До позареалізаційних надходжень відносять надходження від таких операцій:

- погашення дебіторської заборгованості,
- заборгованості за позиками,
- безплатно отримані кошти,
- відшкодування матеріальної допомоги,
- внески до статутного капіталу,
- платежі за надане в лізинг майно,
- роялті,
- дохід від володіння корпоративними правами,

- повернення невикористаних підзвітних сум
- інші надходження.

Слід зазначити, що підприємства, які відкрили поточні рахунки в установах банків також мають право застосовувати готівкові розрахунки між собою та з іншими підприємцями і фізичними особами як за рахунок коштів, одержаних з кас банків, так і за рахунок готівкової виручки з каси підприємства.

При цьому готівкові розрахунки здійснюються через:

- реєстратори розрахункових операцій (РРО) або з використанням розрахункових квитанцій (РК);
- касу підприємства – з оформленням прибуткових касових ордерів;
- установи банків – шляхом унесення готівки на відповідні рахунки.

Більшість операцій з отримання готівкових грошових коштів у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг потребують застосування РРО чи РК.

Безготівкові розрахунки можуть здійснюватися без будь-яких обмежень і банки зобов'язані забезпечити безготівкові перерахування на вимогу клієнтів у повному обсязі [4,1].

Так постановою передбачено граничну суму розрахунків готівкою між фізичною особою та підприємством (підприємцем) протягом одного дня в розмірі 50 тис. грн., а також фізичних осіб між собою за договорами купівлі-продажу, які підлягають нотаріальному посвідченню, у розмірі 50 тис. грн.

Фізичні особи мають право здійснювати розрахунки на суму, яка перевищує 50 тис. грн., шля-

Таблиця 1

Тлумачення поняття «готівка» з погляду різних авторів

№	Автор	Поняття
1.	Макконнелл К., Брю С.	Стверджують, що гроші – це все те, що вони роблять. Усе, що виконує функції грошей, і є гроші.
2.	Смідт А.	Гроші – це засіб оплати товарів і послуг, засіб вимірювання вартості та засіб збереження (накопичення) вартості.
3.	Рікардо Д.	Гроші він розглядав як товар, що має цінність. Основою грошової системи є золото. Цінність золота і срібла, як і будь-якого іншого товару, визначається витратами праці. За даної цінності грошей їх кількість в обігу залежить від суми товарних цін. Гроші є товаром, що служить загальним засобом обміну.
4.	Туган-Барановський М.	Зазначив, що гроші – це речові грошові знаки, металеві та паперові гроші.
5.	Мочерний С. В.	Касова готівка – гроші, наявні в касах підприємств організацій, кредитних та інших закладів. Касова готівка підприємств, організацій складається з виручки, коштів, отриманих з банків, та ін. Виручку й інші надходження здають у банк.
6.	Осаул А. І.	Автор виходячи з п. 4. 10 Положення про касові операції, звертає увагу на нюанси проведення інвентаризації каси. І розглядає готівку, як основний і невід'ємний елемент каси.
7.	Височан О. К.	Автор розглядає кошти як готівку в касі, електронні гроші, залишки коштів на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути використані господарюючим суб'єктом упродовж будь-якого моменту часу для розрахунків під час здійснення господарських операцій.
8.	Головка Т. В.	У підручнику стверджується, що готівка – це найбільш ліквідний актив, в першу чергу забезпечує платоспроможність.

хом перерахування коштів з поточного рахунку на поточний рахунок, внесення та/або перерахування коштів на поточні рахунки (у тому числі у депозит нотаріуса на окремий поточний рахунок у національній валюті). Платежі понад установлену граничну суму провадяться виключно в безготівковій формі.

Водночас гранична сума розрахунків готівкою підприємств (підприємців) між собою протягом одного дня становить 10 тис. грн. Національний банк України наголошує, що встановлення граничної суми розрахунків готівкою на рівні 50 тис. грн. стосуватимуться лише великих придбань (нерухомості, коштовностей, транспортних засобів, предметів мистецтва, хутра, дорогих годинників, подорожей тощо) [3,1].

Контроль за дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги) згідно з Податковим кодексом України здійснюють органи Державної фіскальної служби України.

Встановлення граничної суми розрахунків готівкою за участю фізичних осіб на рівні 50 тис. грн. сприяє:

- забезпеченню стабільних надходжень готівки до банківської системи й прискорення її обігу;
- звууженню сфери використання готівки та прискорення розвитку безготівкового сегменту.

Як правило, готівкові кошти та інші цінності підприємства (цінні папери, бланки суворої звітності, печатку підприємства і т.п.) зберігаються в сейфі або у закритій на ключ шафі. Відповідальність за створення умов, необхідних для забезпечення схоронності коштів у касі, несе керівник.

Якщо з вини керівників не створені належні умови для забезпечення схоронності коштів під час їх зберігання і транспортування, то вони несуть за це відповідальність у встановленому законодавством України порядку. Тому організа-

цію роботи каси варто розпочати з видання наказу про касову дисципліну. Попри те що необхідність оформлення цього наказу не передбачена жодним нормативно-правовим актом, його наявність сприятиме поліпшенню організації касової роботи на підприємстві, а також дотриманню вимог Положення № 637. Вимоги наказу про касову дисципліну поширюються лише на осіб, які у процесі роботи мають справу з готівковими коштами, тобто на касира або особу, яка виконує обов'язки касира в разі його відсутності.

Операції з оприбуткування та видачі готівки здійснює касир підприємства, який оформляє їх документально і несе повну матеріальну відповідальність за збереження всіх прийнятих ним цінностей.

Важливо, що відповідальність за перевищення ліміту несе платник готівки, тобто суб'єкт підприємницької діяльності, який здійснює оплату готівковими коштами. При цьому суму перевищення ліміту розрахунково додають до фактичних залишків готівки в касі на кінець дня платника готівки одноразово в день здійснення цієї операції, з подальшим порівнянням одержаної розрахункової суми із затвердженим лімітом каси [1, 16].

Обмеження готівкових розрахунків не стосуються:

- розрахунків з фізичними особами;
- розрахунків з бюджетом та державними цільовими фондами;
- розрахунки за спожиту енергію;
- використання коштів, виданих на відрядження;
- не поширюється на добровільні пожертви та благодійну допомогу тощо.

Розрахунки готівкою через касу підприємства здійснюють із застосуванням прибуткових та видаткових касових ордерів, касових і товарних

Таблиця 2

Установлення ліміту каси

Якщо ліміт каси визначається:	Розрахунок ліміту каси	
	Строк здавання готівкової виручки підприємством	Розмір ліміту
За середньоденними надходженнями до каси	Для підприємств, що здають готівку до банку щодня (у день її надходження до каси)	Ліміт встановлюється в розмірі, необхідному для забезпечення роботи підприємства на початок робочого дня (за будь-які три місяця поспіль з дванадцяти місяців, які передують місяцю, в якому встановлюють ліміт каси)
	Для підприємств, які розташовані в населених пунктах, де немає банків та яким у зв'язку з цим встановлено строк здавання виручки не рідше ніж 1 раз на 5 робочих днів	Ліміт каси встановлюється в розмірах, що залежать від встановлених строків здавання готівкової виручки та її суми, але не більше 5-кратного розміру середньоденних надходжень готівки (за будь-які три місяця поспіль з дванадцяти місяців, які передують місяцю, в якому встановлюють ліміт каси)
За середньоденною видачею з каси	Ліміт каси встановлюється в розмірі, не більшому за розмір середньоденної видачі готівки (за будь-які три місяця поспіль з дванадцяти місяців, які передують місяцю, в якому встановлюють ліміт каси)	

чеків, інших розрахункових документів, які підтверджують факт продажу товарів або надання послуг.

Згідно з чинним законодавством України підприємство має самостійно встановлювати ліміт залишку готівки в касі, тобто граничний розмір готівки, який може залишатися в касі підприємства на кінець робочого дня [1, 15]. При розрахунку ліміту каси підприємство повинно враховувати режим та специфіку роботи, віддаленість від банку, обсяг касових оборотів по всіх рахунках, тривалість операційного часу банку, наявність домовленості підприємства з банком про інкасацію.

Ліміт каси підприємство встановлює на підставі розрахунку середньоденного надходження готівки до каси або її середньоденної видачі з каси за рішенням керівника підприємства. При цьому підприємства торгівлі, громадського харчування та послуг установлюють ліміт каси на підставі розрахунку середньоденного надходження готівки в касу. В основу розрахунку такого показника включаються обсяги готівки, що є сумою фактично одержаних готівкових коштів від реалізації продукції і позареалізаційних надходжень, до складу яких відносяться і внески готівкою до статутного капіталу [5].

Іншим підприємствам дано право вибору методу розрахунку розміру ліміту: відповідно до розрахунку середньоденного надходження готівки до каси або її середньоденної видачі з каси [2, 52]. Для розрахунку ліміту каси за середньоденним показником видачі готівки з каси приймаються виплати готівкою на різні потреби, а також на відрядження (крім виплат, пов'язаних з оплатою праці, пенсій, стипендій, дивідендів). Особливості розрахунку і встановлення ліміту каси розглянуто в таблиці 2.

За будь-якого методу розрахунку ліміту підприємства мають визначати суму надходжень (видатків) готівки за будь-які три місяця поспіль з дванадцяти місяців, які передують місяцю, в якому встановлюють ліміт каси. За перевищення лімітів каси підприємства несуть відповідальність у вигляді штрафних санкцій (штраф становить

двократний розмір сум виявленої понадлімітної готівки за кожен день) [2, 54].

Висновки з проведеного дослідження. Усвідомлення наукових поглядів на економічну категорію «гроші» дало можливість дослідити економічну природу, сутність, зміст грошей, як готівки. Разом з тим дискусійним залишається питання щодо визначення грошей, готівки, як категорії, що має своє місце в сучасному світі.

Готівкова форма розрахунків має як позитивні, так і негативні сторони. Позитивним є те, що готівкові розрахунки забезпечують повну гарантію платежів, їх високу швидкість, а також неможливість виникнення дебіторської заборгованості. Також позитивним є той факт, що підприємство може самостійно обирати метод розрахунку ліміту каси або за середньоденним надходженням, або за середньоденним вибуттям готівки.

Одним з вагомих недоліків готівкової форми, слід вважати те, що розрахунки готівкою можуть застосовуватись в міжгосподарських взаємовідносинах, якщо це невеликі за сумою платежі. Також негативним є той факт, що ліміт каси значно обмежує кількість готівкових розрахунків на підприємстві, а його порушення несе за собою штрафні стягнення у двократному розмірі сум виявленої понадлімітної готівки за кожний день зберігання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджене постановою Правління НБУ від 15.12.2004 № 637 (зі змінами та доповненнями)
2. Самарченко О. Ліміт каси: розрахунки, нюанси, штрафи // Бухгалтерія. – 2015. – № 34(657). – С. 51–54
3. Закон України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» від 5.04.01 № 2346
4. Демченко Н.П. Стан готівкового обігу та оцінка перспектив // Перспектива. – 2011 с. 10–13
5. Хомюк А.К. Ліміт каси та його основні особливості // Космос. – 2013 с. 25